

Derogatie: afwijking van wettelijke bepalingen ten behoeve van het inzicht¹

Prof. Dr. M.N. Hoogendoorn

1 Inleiding

Artikel 2: 362 lid 1 BW bevat de belangrijkste bepaling in de Nederlandse jaarrekeningwetgeving: 'De jaarrekening geeft volgens normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd omtrent het vermogen en het resultaat, alsmede voor zover de aard van de jaarrekening dat toelaat, omtrent de solvabiliteit en de liquiditeit van de rechtspersoon.' Deze bepaling geeft de doelstelling van de jaarrekening weer en wordt hierna kortweg aangeduid als het inziichtsvereiste. Hieraan is gelijk te stellen de bepaling dat de jaarrekening een getrouw beeld of een 'true and fair view' geeft. In dit artikel zullen wij deze drie begrippen door elkaar heen gebruiken.

De jaarrekeningwetgeving onderscheidt zich van de meeste andere wetgeving doordat de bijzondere bepalingen (*lex specialis*) niet boven de algemene bepaling gaan (*lex generalis*). Het inziichtsvereiste domineert de specifieke wettelijke bepalingen in Titel 9 Boek 2 BW. Dit blijkt in het bijzonder uit artikel 2: 362 lid 4 BW, dat bestaat uit twee volzinnen.

De eerste volzin luidt: 'Indien het verschaffen van het in lid 1 bedoelde inzicht dit vereist, verstrekt de rechtspersoon in de jaarrekening gegevens ter aanvulling van hetgeen in de bijzondere voorschriften van en krachtens deze wet wordt verlangd.' Het inziichtsvereiste als dominante bepaling leidt hier tot het zonodig verstrekken van gegevens die niet als zodanig in de wet worden genoemd.

De tekst van de tweede volzin is: 'Indien dit noodzakelijk is voor het verschaffen van dat inzicht, wijkt de rechtspersoon van die voorschrif-

ten af; de reden van deze afwijking wordt in de toelichting uiteengezet, voor zover nodig onder opgaaf van de invloed ervan op vermogen en resultaat.' Het inziichtsvereiste als dominante bepaling leidt hier tot het afwijken van specifieke wettelijke voorschriften. Dit noemt men wel het beginsel van de derogerende werking (Compendium voor de Jaarrekening, 4.1.2 (11)). Wij zullen een afwijking van de specifieke wettelijke bepalingen aanduiden als derogatie ten behoeve van het inziichtsvereiste, of kortweg derogatie. Het Engelse equivalent hiervan is 'true and fair view override'.

In dit artikel wordt nader ingegaan op de tweede volzin van artikel 2: 362 lid 4. Wij stellen ons hierbij de vraag in hoeverre derogatie wenselijk en toepasbaar is. Omtrent de beantwoording van deze vraag bestaat verschil van mening.

Brink (1991) stelt met betrekking tot deze bepaling: 'hiermede is het hek van de dam, een stelsel van wetsbepalingen waarvan één bepaling behelst dat men de andere niet hoeft te volgen! (...)' Toch treft men de interpretatie dat artikel 362, lid 4, tweede volzin alle bijzondere bepalingen van Titel 9 buiten werking zou kunnen stellen, nog veelvuldig aan. Vooral in persoonlijke gesprekken, echter niet als officiële motivering wanneer van bepaalde wetsbepalingen is afgeweken. Deze wetsbepaling is ook bijzonder populair bij NI-VRA-studenten wanneer ze bezig zijn met een afstudeerscriptie externe verslaggeving. Met een

Prof. Dr. M.N. Hoogendoorn is directeur bij Moret Ernst & Young Accountants, hoogleraar Externe Verslaggeving Universiteit van Amsterdam, onderzoeker Limperg Instituut en medewerker gebruikersdelegatie Raad voor de Jaarverslaggeving.

beroep daarop worden alle wetsbepalingen die hun bij hun uitwerking voor de voeten lopen buiten spel gezet.' (pag. 4). Zijn conclusie is: 'het is moeilijk zoal niet onmogelijk een concreet voorbeeld te vinden waar artikel 362, lid 4, tweede volzin toegepast zou kunnen worden.' (pag. 6).

Een gematigder opvatting is te vinden in Burgert, Timmermans, Joosten (1990). Zij stellen zich voor dat afwijking van de voorschriften mogelijk is, maar zij menen dat dit zich slechts bij uitzondering zal kunnen voordoen: 'in de regel zal met eerbiediging van het wettelijk kader het vereiste inzicht verschaft kunnen worden.' (pag. 44).

In mijn oratie (Hoogendoorn, 1993) heb ik gesteld dat afwijking van artikel 362 lid 4 wel goed mogelijk is, bijvoorbeeld om ten behoeve van het inzicht af te wijken van het realisatiebeginsel.

In recente afleveringen van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving van de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) (aflevering 13, november 1993 en aflevering 14, maart 1994) wordt expliciet melding gemaakt van afwijkingen op basis van artikel 362 lid 4, en wel ten aanzien van toepassing van de 'percentage of completion' methode (2.11.414) en ten aanzien van de waardering van onder de vlottende activa opgenomen beursgenoteerde effecten tegen beurswaarde (2.13.107).

Er is dus blijkbaar verschil van mening over de mogelijkheid om met succes een beroep te doen op de tweede volzin van artikel 2: 362 lid 4 BW. In paragraaf 2 wordt ingegaan op argumenten voor en tegen derogatie, gezien vanuit de Nederlandse context. Paragraaf 3 behandelt de mogelijke praktische toepassing van derogatie. In paragraaf 4 wordt beknopt ingegaan op derogatie in andere landen. Ten slotte worden in paragraaf 5 enige conclusies getrokken.

2 Argumenten voor en tegen derogatie

Waarom derogatie?

Derogatie heeft als grote voordeel dat de doelstelling van de jaarrekening zoveel mogelijk wordt nagestreefd. Bepalend voor derogatie is immers het inzichtvereiste. Derogatie komt aan de orde in die gevallen waarin naleving van de specifieke wettelijke bepalingen leidt tot een verantwoording die *niet* een zodanig inzicht geeft dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd. Als de jaarrekening werkelijk serieus wordt

genomen als communicatie-instrument tussen verschaffers en gebruikers is derogatie een vereiste. Ik pleit derhalve voor een ruimhartige toepassing van artikel 2: 362 lid 4 tweede volzin. Niet iedereen zal het met dit pleidooi eens zijn. Het is daarom zinvol enkele van de argumenten tegen dit standpunt te bespreken.

Derogatie gaat voorbij aan de juridische functie van de jaarrekening

Derogatie is gebaseerd op het inzichtvereiste, hetgeen kan worden aangemerkt als een bedrijfs-economische functie van de jaarrekening. En hoewel deze functie eigenlijk als enige wordt genoemd in Titel 9 Boek 2 BW, heeft de jaarrekening daarnaast ook nog een duidelijke juridische functie, in het bijzonder de kapitaalbescherming en in verband daarmee de bepaling van de uitkeerbare reserves. Naar mijn mening moeten we niet trachten de juridische functie en de bedrijfseconomische functie in één jaarrekening te verenigen en daarom bepleit ik, in navolging van Brink (1991) en Van der Zanden (1992), om de vennootschappelijke jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening op basis van verschillende grondslagen op te stellen (Hoogendoorn, 1993). De vennootschappelijke jaarrekening is de juridische jaarrekening en de geconsolideerde de bedrijfseconomische jaarrekening. Derogatie is dan alleen mogelijk in de geconsolideerde jaarrekening.²

Toepassing van specifieke wettelijke bepalingen leidt automatisch tot het verschaffen van het vereiste inzicht

De opvatting dat toepassing van de specifieke wettelijke bepalingen automatisch leidt tot het verschaffen van het vereiste inzicht wordt aangehangen in Duitsland (Ordelheide, 1993). In Duitsland is derogatie dan ook onmogelijk. Dit is echter een zeer legalistische interpretatie van het inzichtvereiste, die in het geheel niet aansluit op de Nederlandse opvattingen. Het inzichtvereiste, of het getrouwe beeld, heeft in Nederland een zelfstandige bedrijfseconomische betekenis.³

Derogatie mag wettelijk slechts plaatsvinden in uitzonderingsgevallen

De oorsprong van artikel 2: 362 lid 4 BW ligt in de Vierde EEG-Richtlijn, alwaar volgens art. 2

lid 5 derogatie in uitzonderingsgevallen is toegestaan. In de tekst van de Nederlandse bepaling wordt echter niet over uitzonderingsgevallen gesproken. Ook in de MvT bij de Aanpassingswet Vierde EEG-Richtlijn wordt niet gesteld dat derogatie alleen in uitzonderingsgevallen mogelijk is. Integendeel, er wordt gesteld dat derogatie 'soms' noodzakelijk zal zijn, hetgeen liberaler is dan dat derogatie slechts in uitzonderingsgevallen aanvaardbaar is. Wellicht sluit de Nederlandse tekst niet direct aan bij de Vierde EEG-Richtlijn, maar vanuit de Nederlandse wetgeving bezien mag derogatie vaker dan alleen bij uitzondering plaatsvinden. Het standpunt in Nederland kan wellicht verklaard worden vanuit de traditioneel bedrijfseconomisch geïntendeerde benadering van financiële verslaggeving.

Derogatie mag nooit plaatsvinden op het niveau van de regelgeving, hooguit in individuele gevallen

Zoals in de inleiding gesteld heeft de RJ algemene regels uitgevaardigd waarbij een beroep kan of moet worden gedaan op de derogatiebepaling. Ook dit is volledig in lijn met de opvatting van de Nederlandse wetgever. In de eerdergenoemde MvT heeft zij zelfs uitdrukkelijk de toepassing van de 'percentage of completion' methode genoemd als een algemene grondslag van waardering en resultaatbepaling die toepasbaar is met een beroep op artikel 2: 362 lid 4 tweede volzin.

Bovendien is het onderscheid tussen derogatie op het niveau van de regelgeving en dat in individuele gevallen minder duidelijk dan dit op het eerste gezicht lijkt. Een voorbeeld uit de Nederlandse praktijk. Amsterdam Option Traders NV (AOT) en Van der Moolen Holding NV zijn twee belangrijke hoekmansbedrijven, die een beroep doen op artikel 2: 362 lid 4 BW. In afwijking van de wettelijke bepaling dat onder de vlottende activa opgenomen effecten niet hoger dan tegen verkrijgingsprijs mogen worden gewaardeerd, waarden deze ondernemingen vanwege hun specifieke karakter de effecten, opties en financiële termijncontracten tegen beurskoers. Dit zijn individuele gevallen. Maar de situatie wordt niet anders indien de RJ voor hoekmansbedrijven de aanbeveling zou geven effecten tegen beurskoers te waarden met een beroep op artikel 2: 362 lid 4 BW. Dat is derogatie op het niveau van de

regelgeving, en ik zie geen valide reden om dat niet toe te staan.

De RJ mag niet voorschrijven dat van wettelijke bepalingen wordt afgeweken

Mag de RJ bijvoorbeeld de stellige uitspraak doen dat ondernemingen in afwijking van de wettelijke bepaling beursgenoteerde effecten dienen te waarden tegen marktwaarde? De RJ kan rechtspersonen toch niet voorschrijven af te wijken van wettelijke bepalingen? Een dergelijke vraagstelling berust op een misvatting. De RJ wijkt niet af van wettelijke bepalingen, maar geeft een interpretatie van artikel 2: 362 lid 4 tweede volzin, en sluit zich derhalve volledig bij de wettelijke bepalingen aan.

Afwijkingen van specifieke wettelijke bepalingen kunnen nooit noodzakelijk zijn ten behoeve van het vereiste inzicht omdat informatie in de toelichting kan worden opgenomen

Volgens artikel 2: 362 lid 4 BW is afwijking van specifieke wettelijke bepalingen alleen mogelijk indien dit noodzakelijk is voor het inzietsvereiste. De vraag is of de toelichting in dit verband niet een goed hulpmiddel is. Wordt bijvoorbeeld het vereiste inzicht niet net zo goed gegeven indien de hogere marktwaarde van de beursgenoteerde effecten in de toelichting wordt vermeld in plaats van het waarden tegen beurswaarde in de balans? Een dergelijk standpunt miskent dat het getrouwe beeld van vermogen en resultaat primair door de balans en winst- en verliesrekening zelf moet worden gegeven en dat de toelichting niet corrigerend mag zijn. Als voor de beoordeling van het resultaat van een hoekmansbedrijf de ongerealiseerde waardeinstijgingen van beursgenoteerde effecten van belang zijn, dan dient dit in de winst- en verliesrekening zelf te worden weerspiegeld. Het is onzinnige verslaggeving om een resultaatcijfer te presenteren waarvan in de toelichting wordt gesteld dat er voor een goed oordeel eigenlijk een ander cijfer had moeten staan. Nog daargelaten het gevaar dat ontstaat indien kengetallen uit een jaarrekening een zelfstandig leven gaan leiden, los van de toelichting (bijvoorbeeld in meerjarenoverzichten, in financiële dag- en weekbladen, en in databanken).

Derogatie kan leiden tot misbruik

Het mogen afwijken van specifieke wettelijke bepalingen zou als zodanig kunnen leiden tot misbruik. Toch is naar mijn mening de kans op misbruik bij de derogatiebepalingen in Nederland gering. Immers, artikel 2: 362 lid 4 BW vereist dat de reden van de afwijking van wettelijke bepalingen uiteen wordt gezet en dat de invloed ervan op vermogen en resultaat wordt weergegeven. Iedere afwijking wordt derhalve omgeven door belangrijke eisen van informatieverschaffing. Uit de weergave van de reden dient te blijken dat toepassing van de wettelijke bepalingen niet leidt tot het vereiste inzicht en dat het vereiste inzicht wel wordt gegeven als gevolg van de derogatie. Iedereen die daaraan behoefte heeft kan het vermogen en resultaat herrekenen op basis van de wettelijk voorgeschreven regels. En dat wordt ook nog eens getoetst door de controlerend accountant. Voorts zou ik, ter voorkoming van mogelijk misbruik vanwege de subjectieve inhoud van het begrip inzicht, hieraan nog de eis willen toevoegen dat niet mag worden afgeweken van stelsels die de RJ expliciet heeft verboden. Derogatie is dan alleen mogelijk in de gevallen dat de RJ hierin expliciet voorziet en in de bijzondere gevallen dat de RJ geen uitspraak heeft gedaan. Op deze wijze is het mogelijke misbruik tot een aanvaardbaar minimum teruggebracht.

Derogatie belemmert de internationale harmonisatie

Zoals aangegeven komt de derogatiebepaling voort uit de Vierde EEG-Richtlijn. Doel van deze Richtlijn was het bereiken van harmonisatie van de financiële verslaggeving in Europa. Indien de regelgevende organen in de verschillende EU-Lidstaten individueel zouden gaan bepalen in welke gevallen derogatie mogelijk is, kan het doel van harmonisatie niet worden bereikt. Derhalve zou derogatie de internationale harmonisatie belemmeren.

Bij dit argument passen twee kanttekeningen. De eerste kanttekening is dat harmonisatie niet betekent dat alle ondernemingen dezelfde regels toepassen, maar dat de jaarrekeningen onderling vergelijkbaar zijn. Doordat de derogatiebepaling gepaard gaat met informatieverschaffing over de effecten op vermogen en resultaat, leidt derogatie als zodanig niet tot een vermindering van de

harmonisatie (maar uiteraard blijft wel het gevaar van schijnvergelijkbaarheid bestaan indien kencijfers uit de jaarrekening een zelfstandig leven gaan leiden). De tweede kanttekening draait het argument volledig om: derogatie kan noodzakelijk zijn ter bereiking van mondiale harmonisatie, namelijk om aan te kunnen sluiten bij de internationale normen van het International Accounting Standards Committee. Toepassing van de 'percentage of completion' methode is hiervan een duidelijk voorbeeld, aangezien deze methode is voorgeschreven in IAS 11 (revised 1993).

Conclusie

Mijn conclusie is duidelijk: om bedrijfseconomische redenen is de mogelijkheid van derogatie in de geconsolideerde jaarrekening gewenst. Daarbij dienen wel de waarborgen tegen misbruik te worden nageleefd.

3 De praktische toepassing van derogatie

In welke gevallen is van derogatie sprake, met andere woorden, in welke gevallen kunnen specifieke wettelijke bepalingen in strijd zijn met het inzietsvereiste? De volgende twee groepen kunnen worden onderscheiden:

- de vermelding en presentatie van informatie;
- de grondslagen van waardering en resultaatbepaling.

De vermelding en presentatie van informatie

In het algemeen zal derogatie niet kunnen plaatsvinden ten aanzien van de *omvang* van informatieverstrekking. Het valt moeilijk in te zien dat het vermelden van informatie in strijd kan zijn met het inzietsvereiste. Het inzietsvereiste kan wel noodzaken tot additionele informatieverschaffing, maar dan is artikel 2: 362 lid 4 eerste volzin aan de orde (zie par. 1).

Wel kan derogatie van toepassing zijn bij de *presentatie* van informatie, in het bijzonder ten aanzien van het gebruik van de voorgeschreven modellen en bij de indeling van activa en passiva in categorieën. Van beide een voorbeeld.

NV Verenigde Bedrijven Nutricia maakt melding van de toepassing van artikel 2: 362 lid 4 BW bij de inrichting van de winst- en verliesrekening. In afwijking van het bij de wet voorgeschre-

ven model wordt een tussentelling 'Marge' opgevoerd als saldo van de netto-omzet, de kosten van de grondstoffen en de mutaties voorraden gereed produkt en halffabrikaten, maar zonder de overige bedrijfsopbrengsten.

NV Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij hanteert niet de wettelijk voorgescreven indeling van materiële vaste activa naar soort, maar maakt een indeling naar bedrijfsactiviteit. Als reden hiervoor wordt aangevoerd dat dit bij de (internationale) olie- en gasindustrie gebruikelijk is en op deze wijze een betere vergelijking mogelijk is met andere ondernemingen die op soortgelijke gebieden werkzaam zijn.

De verplichte vermelding van de invloed van de afwijking op vermogen en resultaat is bij deze groep niet van toepassing, wel dient uiteraard de afwijking te worden onderbouwd.

De grondslagen van waardering en resultaatbepaling

Titel 9 Boek 2 BW bevat in beperkte mate specifieke voorschriften voor waardering en resultaatbepaling, maar toch heeft de discussie over derogatie vooral hierop betrekking.

Ten aanzien van de waardering van activa en passiva noem ik in het bijzonder:

- de waardering van onderhanden werk (langlopende projecten) tegen kostprijs plus winstopslag, zoals deze volgt uit de toepassing van de 'percentage of completion' methode (uit artikel 2: 384 lid 1 BW kan worden afgeleid dat het in de waardering van vaste activa en voorraden betrekken van een winstopslag niet is toegestaan);
- de waardering van onder de vlottende activa opgenomen effecten tegen beurswaarde (artikelen 2: 384 lid 1 en 387 lid 2 BW verplichten tot waardering tegen verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde).

Ten aanzien van de resultaatbepaling is in het bijzonder de toepassing van het realisatiebeginsel aan de orde (Hoogendoorn, 1993). Artikel 2: 384 lid 2 BW stelt dat winsten slechts worden opgenomen voor zover zij voor balansdatum zijn verwezenlijkt. Verwezenlijking of realisatie dient naar mijn mening te worden ingevuld door middel van 'overdracht van economische risico's en beschikingsmacht inzake het actief aan een derde'. Vindt geen overdracht aan derden plaats en worden derhalve ongerealiseerde winsten in de winst- en

verliesrekening opgenomen, dan is sprake van derogatie. Voorbeelden hiervan zijn het in de winst- en verliesrekening opnemen van:

- de ongerealiseerde winst op langlopende projecten bij toepassing van de 'percentage of completion' methode;
- ongerealiseerde waardeinstijgingen van beursgenoteerde effecten;
- ongerealiseerde koersresultaten.

Een ander voorbeeld van derogatie op het gebied van resultaatbepaling betreft:

- het niet afschrijven op tegen actuele waarde gewaardeerde ter belegging aangehouden onroerend goed.⁴

Uiteraard kunnen nog diverse andere voorbeelden worden genoemd, maar het zijn met name de hiergenoemde waaromtrent zich tot nu toe de discussie heeft afgespeeld.

Zoals aangegeven doet de RJ in het geval van beursgenoteerde effecten en langlopende projecten een expliciet beroep op artikel 2: 362 lid 4 tweede volzin. Opvallend is echter dat derogatie ingeroepen wordt ten aanzien van de waardering in de balans en niet expliciet ten aanzien van de resultaatbepaling. Naar mijn mening heeft derogatie op beide betrekking. De RJ verwijst ten onrechte niet naar derogatie bij de verwerking in de winst- en verliesrekening van ongerealiseerde koerswinsten (1.03.908 en 910). Over het niet afschrijven op onroerend goed ter belegging doet de RJ nog geen uitspraak.

Mijn indruk is dat in de praktijk, ook in de gevallen dat de RJ expliciet verwijst naar artikel 2: 362 lid 4 tweede volzin, de verplichte onderbouwing en vermelding van de invloed op vermogen en resultaat veelal achterwege blijft. Vermoedelijk komt dit voort uit onduidelijkheid of wel of niet sprake is van derogatie. Indien wordt geconcludeerd dat van derogatie sprake is, is het niet vermelden van reden en invloed in strijd met de wet. In dat geval kan de vergelijkbaarheid met andere Europese ondernemingen worden aangetast, en neemt ook het gevaar van misbruik toe.⁵

4 Derogatie in andere EU-landen

Zoals gesteld is de Nederlandse derogatiebepaling gebaseerd op de Vierde EEG-Richtlijn. De liberale interpretatie in Nederland sluit volgens Van Hulle (1993) niet aan op de bedoelingen van

de Europese Commissie. Derogatie zou alleen in uitzonderingsgevallen mogen worden toegepast en alleen voor individuele ondernemingen, niet voor groepen ondernemingen. Voorts zou additionele informatieverschaffing in de meeste gevallen derogatie niet nodig maken.

Evenals in Nederland wordt in het Verenigd Koninkrijk en Ierland derogatie toegepast op het niveau van de regelgeving en vaker dan alleen in uitzonderlijke gevallen (Alexander, 1993). Derogatie heeft aldaar in de regelgeving betrekking op ongerealiseerde koersverschillen (SSAP 20) en op het niet afschrijven op onroerend goed dat ter belegging wordt aangehouden (SSAP 19). Voorts is derogatie in discussie ten aanzien van het in de winst- en verliesrekening opnemen van ongerealiseerde waardeinstijgingen van direct verkoopbare effecten (ED 55; van derogatie in de balanswaardering is hier geen sprake, aangezien de wet waardering tegen actuele waarde toelaat). Opvallend is dat toepassing van de 'percentage of completion' methode niet geacht wordt derogerend te zijn, doordat het begrip realisatie hierbij wordt opgerekt en doordat de winstopslag niet wordt opgenomen onder de post onderhanden werk, maar onder de vorderingen.⁶

Het andere uiterste in Europa is Duitsland. Zoals eerder gesteld is derogatie aldaar op geen enkele wijze mogelijk, ook niet in uitzonderingsgevallen (Ordelheide, 1993). In Duitsland bestaat dan ook de opvatting dat bijvoorbeeld de 'percentage of completion' methode en het in de winst- en verliesrekening opnemen van ongerealiseerde koersverschillen in strijd is met de Vierde EEG-Richtlijn.

Daartussenin zitten de meeste andere Europese landen, die de derogatiebepaling van de Vierde EEG-Richtlijn vrijwel letterlijk in de wet hebben overgenomen (Van Hulle, 1993) en waarbij, voor zover mij bekend, geen derogatie op regelgevend niveau plaatsvindt. Wel komt bijvoorbeeld de 'percentage of completion' methode voor in Frankrijk, Spanje, België en Denemarken (Bonnet, 1991, FEE, 1994), en is het in elk geval in Denemarken gebruikelijk dat bij toepassing van deze methode een expliciet beroep op de derogatiebepalingen wordt gedaan (Europese Commissie, 1992). Ook het in de winst- en verliesrekening opnemen van ongerealiseerde koersverschillen komt voor in Frankrijk en Spanje (FEE, 1994). Uit het discussie-

sierapport van de FEE (FEE, 1994) blijkt echter dat het Verenigd Koninkrijk en Nederland de landen zijn waar de 'percentage of completion' methode en het in de winst- en verliesrekening opnemen van ongerealiseerde koersverschillen veruit het meest vaak voorkomt. Maar ik concludeer dat in de praktijk van de EU-landen waarin derogatie slechts in uitzonderingsgevallen is toegestaan derogatie plaatsvindt op dezelfde gebieden als in Nederland en het Verenigd Koninkrijk.

5 Conclusie

Indien de algemene eis van de Vierde EEG-Richtlijn dat de jaarrekening een 'true and fair view' geeft daadwerkelijk inhoud heeft, dan moet de legalistische benadering in Duitsland, volgens welke naleving van specifieke wettelijke bepalingen per definitie leidt tot een getrouw beeld, met kracht worden afgewezen. Het vereiste inzicht heeft een zelfstandige bedrijfseconomische betekenis, gericht op een optimale communicatie tussen verschaffers en gebruikers van informatie. Daartoe is het noodzakelijk af te kunnen wijken van specifieke wettelijke bepalingen, die voortkomen uit de Vierde EEG-Richtlijn en die niet op snelle en eenvoudige wijze kunnen worden aangepast aan nieuwe inzichten en omstandigheden (wie had er bijvoorbeeld in 1978, toen de Vierde EEG-Richtlijn werd gepubliceerd, al gehoord van derivaten?). Alleen Nederland en het Verenigd Koninkrijk tillen derogatie naar het niveau van de regelgeving, in de overige EU-landen gebeurt derogatie op dezelfde onderdelen, niet in de regelgeving, maar in de praktijk. Het zou zinloos zijn als de EU zich zou verzetten tegen een ruime toepassing van derogatie. De enig juiste wijze om derogatie te verminderen is het aanpassen van de knellende wettelijke bepalingen, op EU- en op Lid-Staten-niveau, aan gewijzigde maatschappelijke omstandigheden en opvattingen, mede ter bevordering van mondiale harmonisatie.

LITERATUUR

- Accounting Standards Board, (1992), Urgent Issues Task Force, Abstract 7, *True and Fair View Override Disclosures*.
- Alexander, David, (1993), A European true and fair view?, *The European Accounting Review*, nr. 1, pag. 59-80.
- Alexander, David, (1994), *The true and fair view concept - towards an international perspective*, Hull University, School of Management, Working paper Series No. HUSM/DA/21, Paper presented at the 17th Annual Congress of the European Accounting Association.
- Bonnet, M.P.B., (1991), *Onderhanden werk in de financiële verslaggeving in de Europese Gemeenschappen*, Kluwer Bedrijfswetenschappen.
- Brink, H.L., (1991), ..en ook overigens in overeenstemming is met de wettelijke bepalingen inzake de jaarrekening, *De Accountant*, september, pag. 2-9.
- Burgert, R., C.W.A. Timmermans en H.F.J. Joosten, (1990), *De jaarrekening nieuwe stijl*, zesde druk, deel 2, Samsom H.D. Tjeenk Willink.
- Burlaud, Alain, (1993), Commentary on the article by David Alexander 'A European true and fair view', *The European Accounting Review*, nr. 1, pag. 95-98.
- Compendium voor de Jaarrekening*, onder redactie van H. Beckman, A.J. Bindenga en W.N. Meijer, Kluwer Bedrijfs-wetenschappen, losbladig.
- Davies, Mike, Ron Paterson en Allister Wilson, (1992), *UK GAAP*, Ernst & Young, third edition.
- Europese Commissie, (1992), Kontaktausschuss für Richtlinien der Rechnungslegung, *Niederschrift über die Sitzung vom 19. Mai 1992*.
- FEE (Fédération des Experts Comptables Européens), (1992), *1992 FEE Analysis of European Accounting and Disclosure Practices*, Routledge.
- Higson, Andrew en John Blake, (1993), The True and Fair View Concept - A Formula for International Disharmony: Some Empirical Evidence, *The International Journal of Accounting*, pag. 104-115.
- Hoogendoorn, M.N., (1993), *Botsende beginselen in de externe verslaggeving*, Amsterdam University Press.
- Hulle, K. van, (1993), Truth and untruth about true and fair: a commentary on 'A European true and fair view' comment, *The European Accounting Review*, nr. 1, pag. 99-104.
- Nobes, Christopher, (1993), The True and fair View Requirement: Impact on and of the Fourth Directive, *Accounting and Business Research*, pag. 35-48.

- Ordelheide, Dieter, (1993), True and fair view, A European and a German perspective, *The European Accounting Review*, nr. 1, pag. 81-90.
- Raad voor de Jaarverslaggeving, *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving*, Kluwer Bedrijfswetenschappen, losbladig.
- Walton, Peter, (1993), Introduction: the true and fair view in British accounting, *The European Accounting Review*, nr. 1, pag. 49-58.
- Zanden, P.M. van der, (1992), *Verslaggeving omtrent Onderneming of Venootschap (Kiezen of Delen?)*, Nijenrode.

NOTEN

1 Dit artikel is een sterk bekorte en aangepaste versie van mijn presentatie tijdens het FMA congres in juni 1994. De uitgebreide versie is opgenomen in de FMA Kroniek (verschenen bij de Vakgroep Kosten- en Winstbepalingsvraagstukken van de Erasmus Universiteit Rotterdam), onder de titel 'Het inzichtsvereiste als dominante wetbepaling: de toepasbaarheid van artikel 362 lid 4 tweede volzin'. Graag bedank ik Prof. Drs. F. Krens voor zijn commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

2 In het geval een onderneming geen geconsolideerde jaarrekening opstelt omdat er geen groepsmaatschappijen zijn kunnen twee verschillende vennootschappelijke jaarrekeningen worden opgemaakt.

3 Dat geldt overigens ook voor de Vierde EEG-Richtlijn, omdat anders de mogelijkheid van derogatie niet zou zijn opgenomen (zie hierna).

4 Ik doel hier niet op specifieke bepalingen voor banken, verzekeringsmaatschappijen en beleggingsinstellingen.

5 In het Verenigd Koninkrijk heeft de bezorgdheid omtrent de geringe informatieverschaffing over derogatie in de praktijk geleid tot UITF Abstract 7 "True and Fair View Override Disclosures" (Accounting Standards Board, 1992), waarin uitdrukkelijk wordt gewezen op de noodzaak om een goede toelichting te geven in het geval van derogatie.

6 Overigens heeft ook het Contact Comité van de EU (Europese Commissie, 1992) gesteld dat de 'percentage of completion' methode niet in strijd is met het realisatiebeginsel. Naar mijn mening is dit eerder een politieke oplossing, teneinde derogatie te beperken, dan een conceptueel zuivere. Bovendien heeft het Contact Comité zich niet uitgelaten over het begrijpen van een winstopslag in de waardering van onderhanden werk.